

СОЦІАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ В РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

Вощенко В.Ю., Тевікова О.В., Денисовець І.В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

У статті досліджено особливості еволюції процесів та явищ соціальної комунікації у період Раннього нового часу. Визначено основні напрями, за якими відбувалися важливі зрушення в суспільному житті. Доведено, що в тогочасних процесах соціокомунікативної взаємодії велике значення мало удосконалення поштових зв'язків. Показано роль мистецтва дипломатії у формуванні системи міжнародних відносин. Схарактеризовано вагомі зміни в розвитку сільського господарства та торгівлі, що здійснили вплив на активізацію соціально-комунікаційних процесів.

Ключові слова: соціальна комунікація, Ранній новий час, міжнародні відносини, суспільний розвиток, знакові повідомлення, дипломатія.

Постановка проблеми. Поняття «соціально-на комунікація» трактується, у першу чергу, як обмін між окремими людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких закодовані відомості, ідеї, знання. Для нашого дослідження більш актуальним є розуміння соціально-комунікативної взаємодії як різновиду публічного спілкування, що позначає окремий вид суспільно-культурної діяльності та лежить в основі соціальних зв'язків [4, с. 11]. Хронологічні межі нашої роботи охоплюють кінець XV – початок XVII ст., тобто період в історії людства, який визначається дослідниками як Ранній новий час і, на нашу думку, є важливим переломним етапом розвитку соціальних комунікацій на локальному та світовому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові розвідки, які головним чином стосуються проблем, окреслених у тематиці нашої статті, здійснюються у двох основних напрямках: до першого можемо віднести групу дослідників, які займаються вивченням соціальних комунікацій у цілому; до другої групи належать науковці, чий дослідження присвячені різним питанням історії Раннього нового часу.

У цьому контексті необхідно зазначити, що теорія та історія соціальних комунікацій, визначення понять, функції, галузі та напрями досліджень є предметом вивчення для таких сучасних вітчизняних науковців, як В. Різун, О.Холод, Н. Яблоновська, В. Владимиров, Н. Зражевська.

Як зазначає професор В. Різун, під соціальними комунікаціями необхідно розуміти таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, провадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами, де, з одного боку, у ролі ініціаторів спілкування найчастіше виступають соціальнокомунікаційні інститути, служби, а з іншого – організовані спіль-

ноти (соціум, соціальні групи) як повноправні учасники соціальної взаємодії. Ці комунікації є соціально маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально визначеними групами людей. Соціальні комунікації утворюються за законами спілкування, але, як і будь-які технологічні речі, передбачають використання наукових знань про спілкування та про все, що використовується для організації суспільнокомунікаційної справи» [5, с. 9].

Визначаючи терміна «соціальна комунікація», В. Різун наголошує, що у цьому контексті цілком допустимі два значення: соціальна комунікація як різновид соціальних комунікацій; соціальна комунікація (частіше у цьому значенні – суспільна) як різновид публічного спілкування, що є окремим видом суспільно-культурної діяльності та лежить в основі соціальних комунікацій [4].

Словосполучення «соціальна комунікація» зазвичай пояснюють трьома аспектами: як передача інформації, ідей, емоцій у вигляді знаків, символів; як процес, що пов'язує частини соціальної системи одна з одною; як механізм, що дозволяє визначати поведінку іншої людини [6, с. 21].

У свою чергу, професор О. Холод визначає соціальні комунікації як комплекс організованих дій (збір інформації, її обробка, трансляція та верифікація впливу інформації на споживача), що спрямовані на обмін соціально важливою інформацією та регулювання соціальних дій, взаємодій і відносин між соціальними суб'єктами й об'єктами в суспільстві. Соціальні комунікації, на думку автора, це системні процеси формування соціальних практик за допомогою комунікаційних технологій під час створення інформації, її пошуку, упорядкування, трансляції, обміну, збереження й вимірювання впливу на реципієнта [7, с. 12].

З-поміж дослідників періоду Раннього нового часу в історії, чий наукові здобутки допомогли нам у роботі над змістом статті, можемо відзначити О. Мустафіна, В. Ціватого, І. Гринишина, Ю. Горбаня.

О. Мустафін присвятив свої дослідження проблемі народження сучасного світу, об'єднаного Великими географічними відкриттями. У своїх наукових працях дослідник пише про добу абсолютних монархій і перших колоніальних імперій, Реформації і Просвітництва. Відповіді на безліч цікавих запитань дозволяють не лише дізнатися про цікаві факти, але й зрозуміти «логіку історії» [3].

У роботах дослідника В. Ціватого проаналізовано зовнішню політику та дипломатичну практику європейських держав від доби Раннього нового часу до сьогодення. Увагу приділено інституціональному розвитку дипломатичних служб, дипломатичного інструментарію, нормам протоколу, етикету й церемоніалу провідних держав Європи та України [8].

На основі вивчення зазначеної вище наукової літератури ми спробуємо визначити основні чинники, які слугували активізації соціально-комунікаційних процесів у той період історії, коли відбувався поступовий перехід від середньовічного світобачення до нової епохи. З огляду на вищесказане, метою статті є дослідження особливостей еволюції процесів та явищ, які зумовлювали обмін соціальною інформацією та регулювали відносини між окремими соціальними суб'єктами й об'єктами у період Раннього нового часу.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, важливими для дослідження є такі напрями: розвиток поштового зв'язку; наслідки Великих географічних відкриттів, а відтак бурхливий розвиток торгівлі, промисловості та сільського господарства й формування нових поглядів на світ; зародження мистецтва дипломатії тощо. Охарактеризуємо більш детально кожен із цих напрямів.

Централізований поштовий зразок зародився із посиленням центральної влади. У Франції за часів Людовика XI едиктом від 19 червня 1464 р. було запроваджено посаду королівських кур'єрів на території усїєї країни створили мережу станцій для зміни коней; очолював всю поштову організацію «великий майстер». Пошта призначалася виключно для потреб уряду, королівським кур'єрам під загрозою смертної кари було заборонено виконувати доручення приватних осіб. У патенті Карла VIII від 27 січня 1487 р. королівські кур'єри названі «вершниками на посаді». Невдовзі після того не тільки у Франції, але й у Німеччині та Італії під назвою «пошта» почали розуміти всю сукупність установлень, які засновувалися державою або під контролем держави з метою пересилання як урядової, так і приватної кореспонденції, а також для перевезення пасажирів [2]. Удосконалення можливості листування між правителями держав позначилося на розвитку мистецтва дипломатії.

Дипломати доби Раннього нового часу пов'язували кожен зовнішньополітичний крок

своєї держави з міжнародними відносинами часу, навчилися враховувати позиційне розташування зовнішньополітичних сил і визначати місце своєї держави в цьому розташуванні. Вони здійснювали прелімінарні переговори й готували проекти майбутніх угод, опановували посольський церемоніал, систему дипломатичних стереотипів. Проте, доки ще формувалися постійні дипломатичні кадри, глави держав багаті в чому особисто займалися зовнішньополітичною діяльністю та дипломатією [8, с. 189].

Розвиток економічних зв'язків сприяв й урізноманітненню форм міжнародних контактів. Зовнішня політика провідних європейських держав далеко вже не обмежувалася суто міждержавними відносинами, головним чином з державами-сусідами. Їх зовнішня політика поступово поширюється на всю Європу, тобто саме з кінця XV ст. формується система міжнародних відносин зі своїми законами й правилами функціонування [8, с. 189].

Сутність і мету «загальноєвропейської рівноваги» визначали форми й методи дипломатії. За своєю природою «європейський баланс» припускав панування таємної дипломатії. Залаштункові переговори, відмова від обіцянок і зобов'язань, легка зміна союзників і партнерів, підкуп та підбурювання одних проти інших – усі ці атрибути таємної дипломатії розквітали в дипломатичній практиці кінця XV – першої половини XVI ст. Власне ці методи існували й раніше, за часів античності та середньовіччя. Проте тепер, у нових умовах, вони стали постійним засобом підтримання європейської рівноваги. Вони були дієвими і в мирний час, і в періоди підготовки війн, створюючи тим самим політичний інструментарій блоків, союзів і коаліцій [8, с. 190].

Важливе значення для розвитку соціальної комунікації на глобальному і локальному рівнях мали наслідки Великих географічних відкриттів. Змінився напрям головних торговельних шляхів, які перемістилися з Середземного моря в Атлантичний океан. Роль Венеції та Генуї звелась до мінімуму, а роль Севільї, Антверпена та Лісабона навпаки зросла. В першій половині XVI ст. в торгівлі лідирували Португалія та Іспанія, а пізніше Голландія та Англія.

Важкою для вирішення була проблема європоцентричного бачення історії. Європоцентричний підхід пояснюється насамперед тим, що в нашій культурній традиції Європа розглядається як модель творення історії, прийнятна для порівняння з іншими культурами світу. Це не означає, що Європа є найкращою, вона лише є усвідомленою моделлю всесвітньої історії. Ця модель також має свій дидактичний аспект: до ширшої проблематики (світової) входять через краще знану й засвоєну історію Старого континенту. Це був період глибокої трансформації, внаслідок якої змінилася не лише Європа, але й увесь світ. Однак осно-

вною продуктивною силою надалі залишалася людина. Гіпотеза про те, що економічний ріст супроводжувався ростом чисельності населення, підтверджується безсумнівними фактами як територіальної, так і економічної експансії європейської цивілізації.

Після століття відносного застою приблизно в середині XV століття чисельність європейського населення почала зростати. Ні початок цього росту, ні його інтенсивність не були однаковими по всій Європі, але в перші роки XVI століття демографічний ріст став доконаним фактом. Він продовжувався все XVI століття, але десь у середині XVII століття зростання чисельності європейського населення припинилося. Вважається, що від середини XV до середини XVII століття населення Європи подвоїлося. При розгляді причин цього демографічного феномену до уваги беруться різні чинники: природні (деяке поліпшення клімату), економічні (наприклад, зростання реальної заробітної плати), біологічні (більш ранній шлюб і, відповідно, вищий рівень народжуваності), медико-санітарні (підвищення природного імунітету до хвороб, поліпшення побутових умов) тощо [1].

Найбільш яскравим було розширенням географічних меж. Два століття демографічного росту майже повністю співпадають у часі з да-

лекими морськими плаваннями й відкриттями, внаслідок яких було налагоджено морське сполучення між Європою й Азією та започатковано завоювання й заселення європейцями Америки. Завдяки цьому Європа отримала нові ресурси, що сприяло інституційним змінам в європейській економіці, особливо ролі держави в ній.

Трансплантація європейської культури, поряд з модифікацією й поступовим згасанням культури корінних народів Нового Світу, були найбільш драматичним і важливим аспектом експансії Європи. Ця експансія мала наслідки й для Європи: європейська культура також зазнала значних перетворень.

Отже, Ранній новий час був важливим етапом у світовій історії, оскільки відбулися кардинальні зміни в усіх сферах суспільного життя. З'явилися нові можливості обміну інформацією, як на міжнародному рівні, так і у повсякденному житті. Соціальна комунікація у цей період досягає значного рівня розвитку, а відтак формуються передумови для подальшого вдосконалення її засобів. У подальших дослідженнях планується розглянути особливості соціокомунікативної взаємодії, які були властиві XVIII – XX ст. та слугували передумовами епохи інформаційних технологій.

Список літератури:

1. Вузлові питання соціально-економічної історії раннього нового часу. Статті. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://history.vn.ua/article/13.html>.
2. Історія пошти і перспективи розвитку. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b&ei=eYCaWpjlK4eosgGKxq3oCQ&q>.
3. Мустафін О. Справжня історія Раннього нового часу / О. Мустафін. – К.: Фоліо, 2014. – 416 с.
4. Різун В. Соціальні комунікації як інженерне вчення, або соціальні комунікації в системі соціального інжинірингу (соціальної інженерії) / В. Різун // Комунікація. – № 2. – 2012. – С. 8-18.
5. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Світ соціальних комунікацій [гол. ред. О. М. Холод]. – Т. 2. – К.: КиМУ, ДонНУ, 2011. – С. 7-11.
6. Різун В. В. До питання про соціальнокомунікаційні наукові проблеми і про наукові проблеми взагалі / В. В. Різун // Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова] – К.: Інститут журналістики, 2013. – С. 8-25.
7. Холод О. М. Сучасні теорії та тенденції розвитку соціальних комунікацій: курс лекцій. – У 2-х т. – Т. 1 / О. М. Холод. – К.: КНУКіМ, Українська асоціація психолінгвістів, 2016. – 214 с.
8. Циватий В. Європейська зовнішня політика, інститути дипломатії та дипломатичний інструментарій доби раннього Нового часу (XVI-XVIII століття) / В. Г. Циватий // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія. – 2014. – Вип. 22. – С. 187-191.

Вощенко В.Ю., Тевикова О.В., Денисовец И.В.

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

СОЦИАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В РАННЕЕ НОВОЕ ВРЕМЯ

Аннотация

Исследованы особенности эволюции процессов и явлений социальной коммуникации в период Раннего нового времени. Определены основные направления, по которым осуществлялись важные сдвиги в общественной жизни. Доказано, что в тогдашних процессах социальной коммуникации большое значение имело усовершенствование почтовых связей. Показана роль искусства дипломатии в формировании системы международных отношений. Охарактеризованы весомые изменения в развитии сельского хозяйства и торговли, которые осуществили влияние на активизацию социально-коммуникативных процессов.

Ключевые слова: социальная коммуникация, Раннее новое время, международные отношения, общественное развитие, знаковые сообщения, дипломатия.

Voshchenko V.Yu., Tievikova O.V., Denysovets I.V.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

SOCIAL COMMUNICATION IN THE EARLY NEW TIME

Summary

The article deals with the features of the evolution of processes and phenomena of social communication in the period of the Early Modern Time. The main directions of important changes in social life have been determined. It was proved that in the contemporary processes of socio-communicative interaction, great importance was the improvement of postal ties. The role of diplomacy art in forming the system of international relations is shown. Significant changes in the development of agriculture and trade have been characterized, which have influenced the activation of social and communication processes.

Keywords: social communication, early new time, international relations, social development, sign messages, diplomacy.